

Recensie Biografie Jef Last

Rudi Wester schreef een boeiend boek over Jef Lasts levenslange zoektocht naar liefde en rechtvaardigheid

Boeiend boek van Rudi Wester over de levenslange zoektocht van schrijver Jef Last naar liefde en rechtvaardigheid.

Aspirant-adelborst. Boerenknecht. Mijnwerker. Assistent-bedrijfsleider in een zijdefabriek. Overtuigd Marxist. Matroos. Amerika-ganger. Medebeheerder van een jongenshuis. Tolk-vertaler. Talenwonder. Propagandist en explicateur van de betere film. Arbeider in een snijmachine- en een manometerfabriek. Acteur. Invalonderwijzer. Spanjestrider. Antifascist. Verzetsman. Onderduiker. Homo-emancipator. Leraar op Bali. China- en Japan-kenner. Radio- en tv-persoonlijkheid. Provo op Leeftijd.

Het zijn nog lang niet alle rollen die Jef Last in zijn leven vervulde. En een mens zou haast vergeten dat hij naast dit alles een uiterst productieve schrijver was, die zelfs onder de moeilijkste omstandigheden voor een vrijwel onophoudelijke stroom van publicaties zorgde.

's Mans levensgeschiedenis is, zo blijkt uit *Bestaat er een raarder leven dan het mijne? Jef Last 1898-1972* niet eens een verhaal van twaalf ambachten en dertien ongelukken. In veel functies sloeg Last geen slecht figuur. Vaak viel hij op door een tomeloze energie en inzet.

Wat niet hielp, was dat Last wel te allen tijde graag het middelpunt bleef. Naar anderen luisteren had niet zijn voorkeur. Temperament won het geregeld van redelijkheid. Niet alleen bij autoriteiten die hem verdachten van gevaarlijke sympathieën krijg hij een kwalijke naam. Veel mensen spraken smalend van "Jef Lastig".

Geen versnipperde biografie

Aan Rudi Wester de lastige taak om deze gecompliceerde

persoonlijkheid met zijn talrijke identiteiten te beschrijven en te duiden. Alleen al het voorwerk was een monsterklus. Want een vol en versnipperd leven van een hoofdpersoon betekent dat een biograaf overal en nergens naar bronnen moet zoeken.

Wester deed er decennia over. Ze begon in 1986 (!) met de voorbereidingen voor dit boek. Ze had toen de tegenwoordigheid van geest om tijdgenoten van Last op leeftijd als eerste te gaan spreken, voordat de dood hen het zwijgen zou opleggen. Daarna bleef ze materiaal verzamelen. Pas de afgelopen jaren nam Wester na zelf een vol leven te hebben geleid (onder meer als schrijver en directeur van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds en van het Institut Néerlandais in Parijs) echt de tijd om de biografie nu eens af te ronden.

Wester kwijt zich goed van haar taak. Ze bewondert Last: “Hij was niet alleen een spiegel van zijn tijd, hij was zijn tijd vaak ver vooruit. Maar in zijn levenslange zoektocht naar liefde en rechtvaardigheid was hij tijdloos.” Maar een kritiekloze heldensage is *Bestaat er een raarder leven dan het mijne?* niet. En het knappe is bovendien dat een behoorlijk versnipperd bestaan geen versnipperde biografie oplevert.

Met een aantal van Lasts worstelingen weet ze een paar fijne rode lijnen in het levensverhaal aan te brengen. Ze gaat bijvoorbeeld in op zijn rol binnen het gezin. Als vader voor zijn drie dochters schoot hij schromelijk tekort. In veel gevallen was hij de grote afwezige. Meldde hij zich wel aan het thuisfront, dan stond zijn egocentrische houding echt contact vaak in de weg. In zijn echtgenote Ida trof hij een zielsverwant: dezelfde chique achtergrond, dezelfde wil om de wereld te veranderen. Net als zij (onder meer de vrouw achter Circus Elleboog) was Last een wat

atypische radicaal. Hij wilde dolgraag proletariër zijn, maar zijn gedistingeerde manier van spreken verraadde zijn werkelijke achtergrond. Achter de propagandist-communist Last ging volgens schrijver Menno ter Braak “een estheet, een bourgeoisie-gevoelig mens” schuil.

Jef en Ida zouden scheiden en hertrouwen. Hun huwelijk bleek –in goede tijden– vooral gebouwd op kameraadschap. Last worstelde met zijn homoseksualiteit, tijdens zijn jaren niet of nauwelijks geaccepteerd en nog een reden om de autoriteiten achter je aan te krijgen.

Afstand nemen kost moeite

De schrijver worstelde ook met zijn radicale politieke voorkeuren. De linkse ideologie, die zijn hart had, zag hij tijdens de Spaanse Burgeroorlog ontsporen in levensgevaarlijke stammenstrijden (Last gold op het laatst als trotskist) en tijdens bezoeken aan de Sovjet-Unie uitmonden in een soort systeem, dat in totalitarisme weinig onderdeed voor het door hem gehate nazisme en fascisme. Maar afstand nemen van idealen en kameraden kostte moeite.

Mooi is ook Westers beschrijving van Lasts vriendschap met de bijna dertig jaar oudere Franse literaire grootheid André Gide. Qua tegendraadsheid en nieuwsgierigheid deden ze nauwelijks voor elkaar onder, wat betreft financiële middelen en literaire voorkeuren verschilden ze juist heel veel van elkaar. Het werd een lange maar gecompliceerde vriendschap.

Vrijwel onder alle omstandigheden bleef Last schrijven. Bijna tegen de klippen op. Hij publiceerde onder meer gedichten, romans, nouvelles, autobiografisch getint materiaal, kinderboeken en non-fictie. Werk en schrijver zijn vrijwel vergeten. Tijdens het

Interbellum bespraken recensenten hem vaak welwillend. In de loop van de jaren zestig groeide de kritiek: zijn stijl zou te gemakkelijk zijn, zijn taal te slordig. Zelfs de weinige complimenten waren soms vermomde beledigingen. “Jef Last is een kunstenaar wiens boeiendste kunstwerk Je Last is”, schreef een criticaster.

De auteur zelf was kritisch over de nieuwe generatie. Hun nihilisme botste met zijn vooruitgangsgeloof. Van de naoorlogse Grote Drie beviel Mulisch met zijn engagement en combinatie van literatuur en journalistiek Last het beste. Met iets wat het midden hield tussen spot en ijdelheid deelde hij een ridderslag uit: “Ik beschouw Mulisch als mijn opvolger, of hij dat nu graag horen wil of niet.”

Fatale longontsteking

Achter al activiteiten en activisme van Last zat naast een behoorlijke geldingsdrang een heilig moeten. De onderdrukten verdienden een stem. In 1936 schreef hij aan André Gide: “Ik hou helemaal niet van een leven dat mij verplicht om constant in een leugen en in ledigheid te leven. Het is niet de tijdsduur, maar de zin en de intensiteit van het leven die voor mij van belang zijn. Liever een verschrikkelijk einde, dan een verschrikking zonder einde.”

Daar hield Last zich vrij consequent aan. Met ongelofelijk veel geluk ontsnapte hij aan verschrikkelijke eindes, bijvoorbeeld tijdens de Spaanse Burgeroorlog en de Tweede Wereldoorlog. Last werd bijna 74. Toen kanker op een verschrikking zonder einde begon te lijken bracht hij een koude februarinacht met ontbloot bovenlijf in de tuin van zijn laatste woonoord, het door hem gehate Rosa Spierhuis, door. Het had de uitwerking waarop hij hoopte, een fatale longontsteking.

Rudi Wester

Bestaat er een raarder leven dan het mijne. Jef Last 1898-1972.

Prometheus; 566 blz. € 34,99